

קביעת יום שמחה להודאה על נס יום העצמאות ויום ירושלים

יסוד קביעת יום שמחה על נס הצלה על האויבים, מיוסד על המקרא: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" (במדבר י, י) – בפירושו של ר' אברהם אבן-עזרא על אתר: "ששבתם מארץ אויב או נצחתם האויב הבא עליכם – וקבעתם יום שמחה כימי פורים, ושבעת ימי חזקיי"ה (ס"א חנוכה) שמחה". רק המעתיקים פרשו: "וביום שמחתכם: שבת, והתקיעה: שישמעו ישראל וידעו כי העולות יקריבו ויכוונו לשם".

דברי האבן עזרא בשם "המעתיקים", הם דברים מפורשים לרז"ל בספרי שם: "וביום שמחתכם – אלו שבתות, ר' נתן אומר, אלו תמידים. ובמועדיכם – אלו שלש רגלים, ובראשי חדשיכם – כמשמעו". בהגהות הגר"א הגירסא: "וביום – אלו שבתות, ר"נ אומר אלו תמידין, שמחתכם אלו ג' רגלים וכו'". הרי שהספרי דורש, וביום שמחתכם – שבת או תמידין או רגלים – אבל לא סתם שמחה על נצחון או פדות.

אמנם, לכאורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והלא כבר תמהו ע"ז האחרונים (עי' בבכור שור סוף תענית ומ"ש בהגהות יד אפרים על שו"ע או"ח סי' תרפח סק"ח), שלא מצאו גדר של שמחה בקשר עם שבת, אפשר אולי לומר שפשוטו של מקרא: וביום שמחתכם, קאי על נס הצלה מיד אויב, כדברי האבן עזרא, ורק מדרשה של התיבה "וביום" (כנוסחת הגר"א) נלמד על שבתות ומכאן: שראוי לקבוע יום שמחה על הצלה ופדות, כפי שדרשו רבותינו הראשונים והאחרונים, וכפי שנברר להלן.

יש לציין, כי לכאורה כל הפסוק הזה לא נאמר אלא לכלל ישראל, בלשון רבים, אבל לא ליחיד, ועדיין צריכים אנו לברר, האם יש מקור לחייב את היחיד ביום שמחה פרטי או על הצלתו האישית. ומה בין דין היחיד לבין דין הציבור? במה וכיצד יצויין היום הזה, בציבור וביחיד, בזמן הזה שאין לנו בעוונותינו הרבים, לא מקדש ולא כהן מקריב להביא שלמי תודה, ומה הדרך שינהגו בה היחיד והציבור, בענין קביעת הודיה לנס של הצלה.

קביעת יום שמחה להודאה על נס יום העצמאות ויום ירושלים תקה

למהותו של הנס, שיש להודות עליו ולקבוע יום שמחה לשמו, נעיר: כי אע"פ שמדברי האבן עזרא שם משמע, דקאי דוקא על ישועת הכלל במלחמה: בשיבה מארץ אויב או נצחון על אויב הבא עליהם, הרי לכאורה נראים הדברים פשוטים: בכל נס של הצלה גם בלא מלחמה כלל – כן הדין, כמו שפירש הרמב"ם על המשנה דסוף תענית: "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב" (ע"פ רבה בר בר חנה א"ר יוחנן תענית ל): "ובחרו יום ט"ו באב, לפי שבו נסתלקה המגפה ממתי מדבר בשנת ארבעים, כי המוות היה הרבה בכל ט"ו באב, ובשנה האחרונה נסתלקה והמתינו עד חצי החודש ואז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם, ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה וששון". הרי שהצלה של ביטול גזרה מן השמים – הצלה היא שראוי לקבוע עליה יו"ט.

*

אמנם, עדיין צריכים אנו לברר את עצם היסוד לקביעת יו"ט בזה"ז שכבר עמדו עליו הרבה מרבתינו הראשונים, שהרי לכאורה אין אנחנו רשאים לעשות כן בזה"ז שאף הנביאים וחז"ל לא היו רשאים.

נושא זה נתברר בהרחבה ע"י גדולי הדור, לגבי שאלת יום העצמאות של מדינת ישראל מרנן הגאונים הרב משולם ראטה זצ"ל, בספרו קול מבשר ח"א סי' כ', והרב הראשי לישראל הרב איסר יהודה אונטרמן זצ"ל, במאמרו על מצות פרסומי ניסא וגודל השפעתה (קול תורה, שנה כ"ב, טבת-שבט תשכ"ח), והראב"ד דת"א יפו, הרב יהושע עהרנברג זצ"ל, במאמרו בקול תורה ובספרו זכר יהושע שנביא להלן וכן הרב חיים דוד רגנסברג זצ"ל, שיצא במאמר כנגד קביעת יו"ט (בהפרדס שנה ל"ט חוב' ח' אייר תשכ"ה) ועוד גדולי הדור נייע שעסקו בזה, וכן יבלחט"א מרנן הגאונים הרב הראשי לישראל (דאז) הרב שלמה גורן (שליט"א) זצ"ל, במאמריו על קביעת יו"ט ביום עצמאות לאור התורה (מחניים ליום העצמאות ומשם בס' תורת המועדים תשכ"ד) ומו"ר הרב יהודה גרשוני שליט"א (במאמרו על שאלת יום העצמאות, תורה ומלוכה תשכ"א), ועוד גדולי ישראל שעסקו בשאלה זו, והובאו דבריהם בספר מיוחד על נושא זה, שנערך ע"י הרב ד"ר נחום רקובר ויצא לאור בשנת תשל"ג. להלן נביא כמה מעיקרי הדברים, עד כמה שנוגעים לענין הנדון, ויותר מ"ש כאן, יש לעיין וללמוד בתשובותיהם של גדולי הדור, שמפיהם אנו חיים, ואין אנו אלא כדנים לפני חכמים.

ידועים דברי הגמ' במגילה יד א: "מ"ח נביאים וז' נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מ"ש בתורה, חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש? אמר ר' חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחרות אמרינן שירה (פסח), ממיתה לחיים לא כ"ש". בירושלמי שם פ"א ה"ה מפורשים הדברים: "היו מצטערים על הדבר הזה, אמרו כתיב: "אלה המצות אשר צוה ה' את משה". את המצוות שנצטוונו מפי משה, וכן אמר לנו משה: אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר? לא זזו משם נושאים ונותנים בדבר, עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה בנביאים ובכתובים וכו'".

נמצינו למדים, שאבני היסוד עליהם נבנתה תקנת הנביאים והחכמים, בפורים (כמפורש בירושלמי שם – ואולי זה היה גם יסוד תקנת בית הדין של החשמונאים) דהיינו: כתב זאת זכרון בספר, זאת – תורה, זכרון – נביאים, בספר – כתובים – הם גם לכאורה **מקור הסמכות**, לקביעת יו"ט נוסף על המנויין בתורה, בהגבלות מסויימות ומוגדרות בהלכה.

אמנם, כבר נחלקו רבותינו הראשונים והאחרונים, אם עיקר הקושי היה בענין קבלת שני הימים בכל שנה לימי חג, כפי שמשמע מדברי הירושלמי, שזה לכאורה עיקר הקושי מה שרצו לחדש מרדכי ואסתר או כפי שפירש הקרבן-העדה שם ד"ה היו מצטערין: שעיקר הקושי היה לכתוב נקמת עמלק, דכתיב "הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעות, בסי' אלה שמות ובמשנה תורה ובסי' שמואל", וזה שאמר שלמה: "דבר ששלשתי לך אי אתה רשאי לרבעה", (ע"פ סוגית הגמ' בבלי מגילה ז'), לפיכך אין להוסיף במצוה זו, כפי שהוסיפו שאר מצוות דרבנן, כיון שיש בה קצת סתירה לדברי תורה. אמנם לפי הגמ' שם בדברי ר' שמואל בר יהודה, עיקר הדיון היה על: "קבעוני לדורות", דהיינו קביעת יו"ט, ולפי ר' יונתן עיקר על: "כתבוני לדורות", דהיינו הכתיבה, ויש לעיין.

בענין זה, ידועים ומפורסמים, ומפורשים, דברי הרמב"ן בפירושו לתורה בפי' ואתחנן על הפסוק: "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם" (דברים ד, ב): "ולפי דעתי אפי' בדא לעשות מצוה בפני עצמה, כגון שעשה חג בחודש שבדא מלבו כירבעם עובר בלאו, וכך אמרו לענין מקרא מגילה מאה ושמונים נביאים וכו', חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש וכו', ובירושלמי: פ"ה זקנים וכו' הרי שהיתה המצוה הזאת אסורה עליהם, א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו, אלא שלא למדנו **למוסיף ע"פ נביא**, אלא מן הכתוב, שאמר: אלא המצוות, אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". לכאורה, ע"פ פשט דברי הרמב"ן שני הדברים: **עשיית החג וגם מקרא מגילה** הם שאין לעשותם, אלא שחידש שיש בהם "לא תוסיף" דוקא אם נעשו ע"פ נביא. ואמנם, בעל עמודי ירושלים על הירושלמי כתב: "מבואר מדבריו דעובר על כל תוסיף וכשהוא ע"פ נביא עובר על **אלה המצוות**", ודחה דברי היפה מראה על הירושלמי שם, שחילק בין מה שחדשו הנר-חנוכה, שאין זה **חידוש ע"פ נבואה**, אלא מצוה מדרבנן כעירובין ונט"י וכו', ומבואר מדבריו: שלא ע"פ נביא (אלא בתורת תקנת ב"ד) מותרין לחדש וזה היפך דברי הרמב"ן, ע"ש בכל דבריו, וביחוד ראה תרוצו שם: "דמה שלא קשה באמת מחנוכה, נראה דסמכו בזה על הק"ו, דמעבדות לחרות אמרו שירה, ממוות לחיים לא כ"ש". כמפורש בדברי הריטב"א בחי' למס' מגילה: "ורבנן דתקון בתר הכי, הנר חנוכה, י"ל דסמכו נמי אטעמא דק"ו, מיהו מגילת אסתר הוי רבותא טפי שכתבוהו", ע"י עוד שם שציין עוד דברי הריטב"א בחי' מכות (כג ב), גבי ג' דברים עשו ב"ד של מעלה וכו', וע"ע בחי' הר"ן לסנהדרין (כא ב), וחי' אגדות למהרש"א מגילה (דף ז א, דף יד א), וביחוד דבריו המפורשים של הרא"ם בביאורו לסמ"ג ה' מגילה, שכי': "דאיסור כל תוסיף לא שייך **אלא כשמחדש הדבר, אומר, שה' צוה להוסיף על מצוות התורה, אבל הכא דקאמר בהדיא משום פרסומי-ניסא לא**".

נעיר: שמשמע כן גם בדברי הרמב"ן לעיל, שכאשר נביא מחדש דבר – תלוי הענין בכך, אם הוא מפרש טעמו, שהוא מצד הלכה קיימת של **פרסומי ניסא** או **תקנה** – מותר, ואפילו כך ראוי לעשות. אבל אם אינו מפרש דבריו אלא אומר סתם, אסור, מפני שהוא

קביעת יום שמחה להודאה על נס יום העצמאות ויום ירושלים תקז

כאילו אומר שהיא נבואה. הדברים מפורשים בענין סייג לתורה ברמב"ם ה' ממרים פ"ב ה"ט: "אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה (בחלב) ואנו נאסור אותו ונודיע לעם שהיא גזירה שלא יבוא מן הדבר חובה, וכו', אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה. וכן כל כיוצא בזה". וכן כתב מפורש הרמב"ן שם: "ומה שתיקנו חכמים משום גדר כגון שניות לעריות וכו' ובלבד שידע שהן משום הגדר הזה, ואינן מפי הקב"ה בתורה". בעל עמודי ירושלים מייחס לרא"ם בביאורו לסמ"ג הנ"ל שלכך נתכוון בכתבו: "וכ"כ בסמ"ג, במצות בל תוסיף", שהתכוין לסמ"ג ל"ה (סי' שס"ד): "אבל יש רשות לב"ד לאסור דבר המותר, שהרי כדי לעשות סייג לתורה אסרוהו, ולא שיהא איסורו מן התורה". ע"ש בכל דבריו.

העולה מדברינו שמטעם פרסומי ניסא יכולים הבי"ד שבכל דור, לתקן לקהל לעשות יו"ט, ובלבד שלא יהיו כמוסיפים על דברי תורה, אלא כוללים אותו בתוך ההלכה הכללית של פרסומי ניסא, שיסודה כמו שכתבו כמה מן האחרונים ע"פ הגמ' מגילה דלעיל: ממצוות שזוהו התורה בענין זכר יציאת מצרים.

*

מצינו לרבותינו הראשונים, שחילקו בין נס שנעשה ליחיד לבין נס שנעשה לכלל בענין אמירת הלל. ע' בתוס' סוכה דף מ"ד ב ד"ה כאן, שכתבו על דברי הגמ' בפסחים דף קי"ז על הלל: "נביאים אמרוהו ותיקנו לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן, וכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן", וכתבו התוס' שם, דלכך נקטה הגמ': "י"ח יום יחיד גומר בהן את ההלל" (תענית כח) וביחוד מ"ש שם (תענית שם): "יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר – לחלק בין נס יחיד ונס של כלל ישראל, דכי ליכא כל ישראל, יחיד לקרי להו וכו'", ע"ש בכל דבריהם. ויותר מפורשים הדברים ברא"ש על מסי ברכות פ"ב ה"ה בשם בה"ג: "ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, לא דוקא נקט יחיד, אלא אפילו ציבור נקראים יחיד, כל זמן שאין כל ישראל מקובצין יחד כמו בערבי פסחים, ובענין שתיקנו הנביאים הראשונים שיאמרו על כל צרה שנגאלים ממנה כל ישראל ביחד". וביחוד מבוארים הדברים בתלמידי רבינו יונה בברכות שם וז"ל: "ור' יעקב ז"ל אומר: שאפילו בימים שאין גומרים בהם את ההלל, היחיד חייב לברך וכו', ומ"ש יחיד לא יתחיל לא נאמר על ההלל דר"ח וכיוצא ב, אלא כך הוא הענין: שעיקר ההלל נתקן על כל צרה שלא תבוא על הציבור, שבשעה שהיה לכל ישראל צרה וכו' ועיקר התקנה לא היתה אלא בנס שנעשה לכל ישראל, דכתיב: וכי תבואו מלחמה בארצכם וכו', אבל בנס שנעשה ליחיד, לא התקינו לומר הלל. ומה שאמר יחיד לא יתחיל, ר"ל שנעשה נס לא בכנופיא של כל ישראל".

וראיתי להגאון הרב יהושע מנחם עהרנברג זצ"ל ראב"ד בת"א יפו, שסמך לענין זה דברי הירושלמי ברכות פרק ט הלכה א על המשנה: "הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל אומר ברוך וכו'", וקאמר בירושלמי: "מתניתין בניסי ישראל, אבל בניסי יחידי שנעשו לו, אי"צ לברך וכו'". והקשה הגאון הנ"ל (בקונטרס שפרסם עוד בשנת התש"ט-התש"י בירחון קול תורה, ואינו כעת תחת יד), ביחוד על מה שנאמר בירושלמי, שהיסוד לברכה הוא דוקא בקהל, כמו שנאמר בירושלמי שם: "ונסי שבטים מהו שיברך? מ"ד כל שבט ושבט איקרי קהל צריך לברך, מ"ד כל השבטים קרויין קהל, אי"צ לברך". אי"כ דוקא אם כל שבט נקרא

קהל, יש לברך על נס השבט. מנין לנו לתלות ברכה זו ב**קהל**, הלא בש"ס דילך ר"פ הרואה (נד א) אמרינן: "מנלך דמברכין אניסא (וכן, גיי רש"י), אמר רבי יוחנן דאמר קרא... ויאמר יתרו ברוך השם אשר הציל וכו'". והאי קרא בניסא דכל ישראל מיירי ולא הוזכר קהל? וחילק, שהירושלמי מדמה ברכה דניסא להלל, שלענין הלל צריכים נס רביס, כך הברכה צריכה נס דכל ישראל. אכן, כמו שכתב שם הגאון הנ"ל בעצמו, הא גופא צריכה עיון מני"ל שצריכים כלל ישראל. דאם למד מן הפסוק שהזכרנו דתקיעת חצוצרות, הלא בספרי שם מבואר: "אין לי אלא מלחמה, אשה המקשה לילד וספינה המטורפת ביס מנין? ת"ל: על הצר הצורר אתכם וכו'". והאריך הגרימ"ע זצ"ל לבאר גדרי החילוקים בין יחיד לבין עשרה וכלל ישראל, במה שנוגע לענין תרועה בחצוצרות כמו בעת מלחמה, דבעת צרה דכל ישראל ושופרות שבשאר צרות ואפילו בי עשרה, כמו שבר"ה אנו עושין וכו', ע"ש בכל דבריו שהעלה להלכה בענין יום העצמאות של מדינת ישראל, שיש לקבוע עליו יום שמחה, "והיה מצוה חשובה דרבנן, דחמיר כעין דאורייתא", ע"ש בכל דבריו.

והנה ידועים דברי הגאון ר' חזקיה דה סילוה, בספרו פרי חדש על או"ח סי' תצ"ו ס"ק יד, שכתב על ענין זה, ונביא להלן עיקרי הדברים: "יש קצת יחידים בדורנו זה, שע"י שאירעו להם ניסים, קבעו באותם הימים יו"ט לדורות, וכן במצרים עוד היום, ארע להם נס גדול, שקבעו אותו יום משתה ושמחה לדורות. וגם בתשובות מהר"ם אלשקר ז"ל סי' מט, מייתי מעיר אחת שתקנו לעשות להם באותו יום. וצריך לידע ולהודיע אם יש עיקר למנהג זה או לא". הפר"ח מביא סוגיית הגמ' בפ"ק דשבת (שבת יג ב): "מי כתב מגילת תענית, אמרו חנניה בן חזקיה וסיעתו, שהיו מחבבין את הצרות, אמר רשב"ג: אף אנו מחבבין את הצרות, אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקים וכו'". ורש"י שם ד"ה מחבבין, מסיים: "וכותבין ימי הנס לעשותם יום טוב וכו', אין אנו מספיקין לפי שהן תדירות וכו' בכל יום". ומסתפק הפר"ח: "ומכאן נראה וכו' ויש שבח להקבי"ה במנהג זה ושפיר קעבדי למיעבד יו"ט. והשתא לפי זה אם יו"ט אחד וכו', חל בט"י שחל להיות בשבת ונדחה ליום א, בעל הנס ומשפחתו יתענו ולא ישלימו, כדגרי" בפ"ק דתענית (תענית יג) ובס"פ בכל מערבין (עירובין מא): "אר"א בר צדוק: אני הייתי מבני סנאב בן בנימין, פ"א חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנו שיו"ט שלנו היה וכו', משום קרבן עצים וכו'". ומכאן הביא רבינו יעב"ץ שהיה בעל ברית בט"י נדחה, והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו, לפי שיי"ט שלנו היה, וא"כ בנדון דידן נמי וכו'. **אמנם אחרי העיון נראה דהני יו"ט והני סעודות כולו דרשות נינהו ואין בהם כדי לדחות אפילו ט"י בחוץ, וגדולה מזו אני אומר, שאף אם נהג בה כמה שנים, יכול לחזור בלא התרה, ואף הבנים אינם חייבים לנהוג מנהג זה אף אם קבלו עליהם, משום דהוי מנהג בטעות וכו'.** וטעמא דמילתא משום דקי"ל דבטלה מגילת תענית (ר"ה יח ב), חוץ מחנוכה ופורים וכו' ואפסיקא הלכתא כר' יוסי: דבזמן שביהמ"ק קיים אסורים משום ששמחה היא להם, חרב בהמ"ק אבל הוא להם, וכדאמרינן התם בגמ' ורבי חנינא אמרו בטלה מגילת תענית, ה"ק בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום – צום, והנך נמי כי הני. אבל אם אח"כ ירצו להוסיף שוב יו"ט מחדש, מצוה להוסיף **ושם יו"ט עליו ליכא**, דהא בגמ' וכו' **קמייתא בטיל אחרניתא מוסיפינן?** מוכח מכאן דלדין וכו', דכיוון דקמאי בטיל, דליתא לן לאוסופי

קביעת יום שמחה להודאה על נס יום העצמאות ויום ירושלים תקט

אחרנייתא, ואי מוסיפין הוי יו"ט דרשות וכו'. בסיכום דוחה הפר"ח דברי המהר"ם אלשקר וכותב: "שאם לא היתה עשויה בחרם, כבר כתבתי שאינו מנהג ואפילו התרה לא בעי וכו'. ואין לחלק בין יחיד לרבים, דאדרבה כ"שהוא דכיוון דאפילו רבים דאלימ מילתייהו, לא מצו לתקוני יו"ט מחדש, כ"שיחיד". אמנם ידועים ומפורסמים דברי מרן בעל חתם סופר בתשובותיו שדעתו שיש חיוב וכלשונו: "שדאורייתא ממש הוא לעשות אותו יום, שנעשה בו נס ושמחה וי"ט ולכל הפחות לאסור בו הספד ותענית". **ודחה דעת הפר"ח בתשובותיו דלהלן.**

דברי גאון הדורות החת"ס, שענה בענין זה בכמה מקומות (או"ח סי' ר"ח וביו"ד סי' רל"ג ובעיקר באו"ח סי' קס"ג וסי' קצ"א) בכתבו הקדושים, זכו לדיון רב ע"י המעיינים בדבר ונביא להלן עיקרי הדברים: באו"ח תשובה ר"ח כתב להגאון מהר"ץ חיות בין היתר: "ומ"ש דפורים וחנוכה וכל ימי מגילת תענית, לעשות זכר לנס ממוות לחיים, הוא מדאורייתא ממש מק"ו כדאיתא בפ"ק דמגילה, ועיין רמב"ן סוף שורש ב' (על סי' המצוות – ראה להלן), **מ"מ: היינו לעשות שום זכר לנס, אבל איכות וכמות הזכרון ההוא – הוא מדרבנן, כגון קריאת המגילה ומשלוח מנות והדלקת נרות חנוכה הכל מדרבנן, אבל לעשות שום זכר קצת ולכל הפחות לאסרו בהספד ובתענית הוא מדאורייתא."**

עוד הביא בשו"ת חת"ס או"ח סימן קס"ג, בדין שני אדרים, שכבר אגב ציינו שאלה זו של רשות או חיוב או חלילה איסור של עשיית יו"ט זכר לנס, וכתב בסוף התשובה: "אבל נסים שנעשו בחו"ל, אדרבה שמחה שאף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וכו', ומשחרב בהמ"ק הוכשרו כל הארצות לומר שירה, (עי' מגילה יד א וערכין י ב), וכן נהגו בכמה מדינות וקהלות לעשות להם פורים, ביום שנעשו להם הצלה בימים ההם בגולה, ול"ג בעומר יוכיח, שנתחדש להם ע"י תלמידי ר"ע והיה אחרי החורבן, אע"כ מפני שנעשה בחו"ל, **דלא כפר"ח (פרי חדש הלכות יו"ט אות יד) במנהגי איסור שלו, שקרא תגר על המנהג ההוא, ולפי דעתי מנהג ותיקין הוא וכו'.**" וסיים: "הדינים היוצאים מדברינו אלו, דשפיר מצי ציבור או יחיד, לקבוע יום מועד לעצמם וכו', ומצוה נמי עבדי", (וציין למגן אברהם סוף סי' תרפ"ו ס"ק ה ולא כפר"ח הנ"ל).

וביחוד הקדיש מרן החת"ס סימן מיוחד, או"ח סי' קצא, לדון: אם יכולים ציבור או יחיד לקבוע עליהם יו"ט לעצמם על נס שעשה להם. והביא המקור מתשובת מהר"ם אלשקר סי' מט, והעלה שחייבים לקיים עליהם: "ואפי' מי שעוקר דירתו, חייב לקיים היום ההוא, ומייתי ראייה מר"א בר צדוק שהיה מבני סנאב בן בנימין, וקיים יו"ט קרבן עצים, אפי' אחר החורבן ולאחר ששינו מקומם (עירובין ס"פ בכל מערבין), והוספתי בראיות כפמ"ש התוספות, שרי אלעזר בר צדוק היה חתן של סנאב של בנימין ולא מבניהם (עירובין שם תוד"ה מבני) וכו'. ובחידושי ביארתי שעיקר מה שבא להשמיענו, שאע"פ שנתחנן עמם אחר החורבן וכבר חל עליו גזירת התענית קודם קבלת היו"ט שלו, מ"מ לא השלים תעניתו ביו"ד אב, והרי קמן שיש כח ביד הקהל, לתקן עליהם ועל הנלווה עמו ולא יעבור, וכך נוהגים כמה קהלות ישראל ומגדולי יחידיהם ביום שאירע להם נס".

ועייע שם מה שדחה חילוקו של הפרי"ח הנ"ל, שלר"א בר שמעון לא בטלה תענית, ולכן לא השלימו תענית ט"ב נדחה, ביום חג קרבן עצים שלהם. שכל מ"ש שבטלה מגילת תענית, היא ביו"ט שהיו בקשר לעבודת בהמ"ק, ומשום כך משחרב הבית בטלו. וציין: "דאנן קיי"ל בטלה חוץ מחנוכה דמיפרסמא מצוותה ופורים שאין לו שייכות בבית מקדש כללי וכו'. ע"ש בכל דבריו. וראיתו ממ"ש בברייתא: "דצאו והפגינו בלילה (תענית יח), דכיון דלא היה לזה שייכות כלל לבהמ"ק, שפיר מוסיפים וכו', אלא שלא נתפשט היו"ט בכל ישראל, אלא במקום הגזירה בלבד".

במסקנה בתשובה כותב החת"ס: "מיהו נראה דהיינו דוקא בפדות ממיתה לחיים, אבל מפדות משאר צרות לא, שהרי אחז"ל במרדכי ואסתר ק"ו מעבדות לחרות וכו'. וא"כ כל זמן שאנו בגלות וליכא פדיון מעבדות לחרות, כל שאין ההצלה ממוות לחיים ממש, הבו דלא להוסיף לקבוע יו"ט. והנה מבואר בס' יוסף אומץ מנהג פרנקפורט דעי"נ מיין, מהנס שנעשה ביום כי אדר ראשון וקבעו בו יום שמחה לדורותינו. וכן ראיתי ממו"ר הגאון מו"ה נתן אדלר זצ"ל, וכן אנו נוהגים אחריו, הגם שאנו בריחוק מקום וכו'. ומ"מ אני נוהג להחמיר לסיים ספר באותו היום כדי שתהא סעודתו בהיתר בלא שום פקפוק".

והנה לברור ענין הלכה נביא דברי המג"א בס"ס תרפ"ו, שציין החת"ס וז"ל: "יכולים בני עיר לתקן בהסכמה וחרם עליהם ועל הבאים אחריהם, לעשות פורים ביום שנעשה בו נס" (מהר"ם אלשקר סי' מ"ט). ולכאורה דעת החת"ס היא: לא רק שיכולין או ששפיר עבדי, אלא כמו שכתב החת"ס באו"ח סי' הנ"ל, שעיקר הדבר הוא מדאורייתא ורק פרטיו מדרבנן.

ולהלכה בענין הנס פסק הרמב"ם פ"י מהל' ברכות ה"ט: "מקום שנעשה בו נס ליחיד, אותו היחיד ובנו ובן בנו מברך ברוך וכו', שעשה לי נס במקום הזה או שעשה נס לאבותי במקום הזה". ובהגהמ"י שם: וי"מ לפי גירסתם לאו דוקא בן בנו, אלא ה"ה נמי כל יוצאי ירכו", וכן כתב בפירוש מבעל ס' חרדים על הירוש' ברכות הנ"ל בשם הרשב"א, דלאו דוקא בר בריה, אלא כל יוצאי ירכו שבעולם וכן תלמיד אניסא דרביה. ובב"י שם: טעמא משום דכל יוצאי ירכו שותפים באותו הנס. וכן פסק בשו"ע שם סעיף ד, שהיחיד עצמו וכל יוצאי ירכו מברכין.

והנה כל זה בענין ברכת הנס על מקום מסויים. ומנא לן להשוות זה לענין קביעת יום מועד ושמחה ליחיד ולציבור על נס שכתב החת"ס שם. ויש לעיין עוד בתשובותיו בח' יו"ד סי' רל"ג, שאגב הדיון בענין ל"ג בעומר כתב: "כי כמה כרכורים כרכר בפר"ח או"ח סי' תצ"ו, בקונטרס מנהגי איסור שלו אות יד, על המקומות שעושים יו"ט ביום שנעשה להם נס, מהא דאמרינן פ"ק דר"ה "קמיינתא בטיל אחרנייתא מוסיפין בתמיהה", (ר"ה יח ב – בענין ביטול אדרכתא מן שטרייא). ובמקומו טרחתי הרבה לקיים מנהג עיר מולדתי ק"ק פפד"מ העושים פורים ביום כי אדר א', ומנהג מצרים ביום כ"ג אדר, שלפע"ד דאמרי הלל הוא מק"ו משעבוד לחרות אמרינן, ממיתה לחיים לא כ"ש וכו'". (הגאון החת"ס מאריך שם הרבה, בענין התנגדותו לענינים שעושים בל"ג בעומר ועוד ואכמ"ל. ונזכיר רק סיום דבריו): "ומ"ש דקביעת יום מועד ביום עשיית נס, הוא ק"ו דאורייתא, לפע"ד לפי: פורים וימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם וכו' זהו דרבנן. והעובר ואינו עושה שום זכר לימי

קביעת יום שמחה להודאה על נס יום העצמאות ויום ירושלים תקיא

חנוכה ופורים, עובר על מצוות עשה דאורייתא וכו'. ואפשר קריאת הלל ומגילה, הוה קי"ו דאורייתא לומר שירה, כמו שצווה בפסח לספר יצ"מ בפה, הי"נ ממוות לחיים, חייב לומר שירה בפה דוקא".

כשיטה זו העלה להלכה הרב הראשי לישראל (דאז) הגאון הרב שלמה גורן (שליטי"א) זצ"ל, במאמרו על יום העצמאות, וכן כתב מו"ר הגאון הרב יהודה גרשוני שליטי"א במאמרו על קביעת יו"ט, דאין ספק בדבר שאפשר לקבוע ליום שמחה, דאין אנו פוסקין כפר"ח לענין יו"ט דרבים, ממילא יכולין אנו לסמוך על המהר"ם אלשקר, ולא כפר"ח הנ"ל דמסיק: דאין לחלק בין יחיד לרבים ומה רבים לא מצי תקוני יו"ט מחודש, יחיד לא כ"ש. ולמסקנתו: שרבים רשאים ואפילו חייבים לעשות יו"ט ולהודות על נס נצחונם ופדותם ממוות לחיים, הרי גם יחיד כך.

והנה ידוע שכבר דייק מרן הנצי"ב בפירושו העמק שאלה (אות א) על דברי רב אחאי גאון בשאלתות, שאילתא כו: "דמחייבין דבית ישראל לאודויי ולשבחי קמי שמיא בעידנא דמתרחיש להו ניסא, דכתיב (תהילים קיז א): "הללו את ה' כל גויים כי גבר עלינו חסדו", אטו משום דגבר עלינו חסדו – הללו את ה' כל גויים, אלא הכי קאמר וכו' וכ"ש אגן – דגבר עלינו חסדו, שאין החיוב אלא בזמן התרחשות הנס", – הרי גם דעתו שביום ההוא כל שנה, אין לו עיקר מה"ת אלא מדרבנן. ואעי"פ שחלק על דברי הגאון וצדיק, החתם-סופר, שהזכרנו, הרי רק לגבי קביעתו מדאורייתא, וסובר שגם חנוכה בזה"ז דרבנן, וביאר כן מדברי הרמב"ן בשורש א' של ספר המצוות. ע"ש עוד בהעמק שאלה אות ז', שדן על דברי השאלתות בענין ברכות חנוכה ופורים "שעשה נסים", שנלמד מדברי יתרו "ברוך ד"י לחלק בין זמן הנס ואח"כ, ונסתפק בכך וזה לשונו: "וי"ל דבשעת השמחה וההתפעלות על איזה דבר, כבר למדנו מאברהם אבינו ע"ה דכתיב: "וישתחו אברהם לפני ע"ה" וא"י במדרש רבה (בראשית רבה פ' נח) מכאן שמודים על בשורה טובה, וכן אליעזר עבד אברהם וכו', לברך על טובת הרב וכו', אפילו על נס שאינו יוצא מהטבע, כאברהם על אחוזת הקבר ואליעזר על הזדמנות רבקה וכו', וזוהי דעת הרשב"א ז"ל שכי' על הא דברכו ר"ח בגדתאה ותלמידי דר"י, בריך רחמנא דיהבך לן וכו', משום דר"י היה רב. ופשיט מכאן איבעיא דירושלמי (שהזכרנו לעיל) דמברכין על נס הרב, והביאו הב"י ס"ס רי"ח וכו', אבל בן ותלמיד ושלא בעשרה, לא מצינו חיוב כלל, אלא דעת הרשב"א דמכ"מ בשעת מעשה ודאי יש לברך נס וכו".

עיי' שם עוד שהאריך לברר דעת השו"ע בזה לחלק בין נס שיוצא ממנהג העולם לנס רגיל וכו', בדעת הגר"א ומג"א, שהביאו דעת הריב"ש ודעת הרד"א וכו', וע"ש, שלדעתו, המסקנא: דיי"א דעל נס שמנהג העולם אין מברכין כלל אפי' בשעת מעשה, אלא הוא עצמו, ובעשרה דוקא מברך הגומל, ובהא ג"כ בש"ד תליא במחלוקת הריב"ש והרד"א באו"ח ס"י רי"ט, ולהרד"א אין שום ברכה, ולהריב"ש מברכים, דארבעה דברים לאו דוקא דה"ה וכו', נס נגלה, או אם גנבים וכו', דהיינו נס נסתר, כמבואר בסוף סימן רי"ח.

אבל כל זה אינו רק מי שאירע לו נס, מברך הגומל ובעשרה דוקא, אבל בן ותלמיד או הוא בעצמו שלא בעשרה לא. ויש חולק: הוא הרשב"א, דס"ל דאפי' שלא הגיע לעשרה או אפי' הבן והתלמיד מברכין הגומל. ומיהו ודאי מודה, דאינו אלא בשעת מעשה ולא בשעת

נס, אלא כברכת ר"ח בגדתאה. והנה במדי"ר מבואר שיטת הרשב"א ז"ל וכו', ע"ש בכל דבריו, שחילק אי למדין מקודם מתן תורה, בין נוסחאות שבמסכת דילן ובין גי' בה"ג ורש"י, וסיים שדעת בעל השאלות: שלמדין מקודם מ"ת, וא"כ ה"ה שלמדין מאליעזר, ונמצא דעת הרשב"א עיקר.

והנה אע"פ שדעת הנצי"ב שאין לברך רק בשעת המעשה, ואז אפי' הבן והתלמיד יכולים לברך כשיטת הרשב"א, ואנו עוסקין בקביעת יו"ט לדורות. אפשר לומר, שגם הוא יודה שלא לענין ברכה, אלא רק לענין קביעת ריבוי שמחה והודייה בתפלות ואמירת מזמורים וסעודה שצריך לעשות, אלא שלדעתו הוא דרבנן בלבד, ולדעת החת"ס הוא דאורייתא. ולכן לענין אמירת ברכה, תלוי הדבר **בתקנה ובחילוקים** שבין גמירת ההלל ואמירתו, שעסקו בהם רבותינו הפוסקים הראשונים. אבל לעצם חיוב עשיית זכר לנפלאות ה' ולהרבות שמחה, אין אנו צריכים למודעי שראוי לעשות, ואולי גם הפרי"ח לא חלק אלא לענין ברכות ותפלה ודחיית תענית, אבל לעשיית זכר לנס גי"כ יודה שראוי לעשות.

נמצינו למדים: **שציבור** שנעשה להם נס – לדעת החת"ס, וע"פ דברי הרא"ש, פ"ק דתענית סי' ו' שכתב: "נ"ל לחלק בין צבור ליחיד, דציבור צריכים להודות ולהלל מתוך שמחה ובכרס מלאה וכו'" (עי' ערכין י"א א: "איזהו עבודה שבשמחה ובטוב לב? הוי אומר זו שירה". ועי' רש"י שם ותוד"ה משמחי לב), שלמד כן מדברי ר' טרפון (תענית יא א): "צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט" – **צריכים לעשות יו"ט בשמחה וגם לומר הלל והודאה**. אבל היחיד לא מחוייב לומר ההלל, שתקנו חכמים ונביאים כמ"ש: שאין מברכין על נס דיחיד, אלא **שרשות** בידו **וראוי** שיעשה זכר לנס ויו"ט לו ולביתו ולהודות ולהלל להשי"ת על נסיו, וכמ"ש בילקוט שופטים רמז ס': "א"ר סימון: לא כל שרוצה לומר שירה אומר שירה, אלא כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, מוחלין לו על כל עונותיו".

והנה ראיתי שהרה"ג מוה"ר שריה דבליצקי שליט"א, כתב בענין קביעת יום הודייה למלחמת ששת הימים (המאמר נתפרסם בספרו של הרב פרופ' נחום רקובר על הלכות יום העצמאות ויום ירושלים), והזכיר דברי החיד"א בסוף ספרו בקשר לפורים הפרטי שלו, וביסס דבריו על שיטת החת"ס בסמנים שהזכרנו, וציין: שידועים כיום יותר משמונים ימי "פורים" כאלה שקויימו בקהלות ישראל. והזכיר פורים דפרנקפורט בכ" אדר, מס' יוסף אומץ שכבר הזכרנו, ופורים טבריה שהעתיק מס' טבור הארץ, להגר"מ קליערס זצ"ל רבה של טבריה שכתב (עמ' סט): "ואז הלכו עם בני ישראל לבית הכנסת בששון ובשמחה וקם הרב ז"ל (הוא הגאון ר' חיים אבולעפיה זצ"ל) ובירך הגומל בלשון רבים וצווה להם שיענו אמן לצאת ידי חובתם, ואח"כ גמרו את ההלל וקראו הלל הגדול עם נשמת כל חי עד סוף ישתבח ושוררו בקול זמרה ונעים כבחגים ומועדים ועשו אותו יום משתה ושמחה. וקבלו עליהם אנשי טבריא עליהם ועל זרעם, בהסכמת הרב נר"ו, להיום עושים ביום ד' דחודש כסלו בכל שנה ושנה, יום משתה ושמחה כיום פורים, על הנסים ועל הנפלאות אשר עשה... והוציאם ממוות לחיים". ע"ש שהביא עוד דוגמאות מפורסמות ונזכיר הדברים הידועים.

קביעת יום שמחה להודאה על נס יום העצמאות ויום ירושלים תקיג

בעל ספר חרדים ר' אליעזר אזכרי מביא בשם הרמב"ם (ספר חרדים מצות התשובה פרק ג): "ויצאתי מן הימים בשלום ובאתי לעכו וכו' ויום זה נדרתי, שיהא יום ששון ושמחה ומנוחה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות".

בסי' חיי אדם, בסוף ספרו כותב (חיי אדם כלל קנה הלכות מגילה סעיף מא): "מי שאירע לו נס וכל שכן בני עיר, יכולים לתקן בהסכמה עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות אותו יום לפורים". ונ"ל דאותה סעודה שעושין בשביל הנס היא סעודת מצווה אף לפי דבריו (של הפרי"ח שחולק ע"ז כפי שהזכרנו לעיל), כמ"ש הישי"ש ב"ק סי' ל"ז שכל סעודה שעושין זכר לנפלאות ה', היא סעודת מצוה, ע"ש דלא כמ"ש הפרי"ח: הוי סעודת הרשות. ועוד נ"ל דלא כפרי"ח, שהרי ר' יעבץ לא התענה בט"ב שנדחה כראב"צ מפני שיו"ט שלו הוא, והיינו דס"ל דלא בטלה מגילת תענית כמ"ש הפרי"ח, וא"כ קשה כיון דקיי"ל בטלה, וכן אותו יו"ט שעושין בשביל מצוה הם ממג"ת, כדאיתא בירושלמי מגילה (פ"א ה"ד), וא"כ מה ראה שלא להתענות, אלא אם כן דלענין זה בטלה, שלא יכול לעשות היו"ט על כל ישראל, אבל כל יחיד בזמן המצוה יו"ט שלו. ויותר נ"ל דיכול להיות שר' אלעזר בר צדוק ס"ל: ג"כ בטלה מגילת תענית (כרב וכרבי חנינא, בסוגית ר"ה יח ב): "ואפ"ה לא התענה, דזוקא יו"ט לכל ישראל, בטלה, וה"נ כיון שעושים זכר לנפלאותיו הוי מצוה". אח"כ מבאר בעל חיי אדם בפרוט נס שקרה לו וזה לשונו: "וכן אנו עושים על הנס שנעשה לנו בשנת תקס"ד, שהיתה הריגה בחצר שאני דר בו, מחמת הבערה שיצאה ללהב וכו', והדברים ארוכים לכתוב, השגחת השמים על כל דרכי איש ולמען ספר נפלאות ה' כדכתיב: "זכר לנפלאותיו", קבלתי עלי ועל זרעי בל"ג יום ט"ז בכסלו, שהוא בלאו הכי במדינתנו בהרבה קהילות, יום תענית לח"ק גחש"א (חברא קדישא גומלי חסד של אמת), לעשותו כמעט חציו לה' עכ"פ. ומי שיוכל יתענה, ובלילה שלאחריו יתאספו יחד, תיכף אחרי מעריב וידליקו נרות כמו יו"ט, ולומר שיר היחוד כולו ובעימה ובמתון ושיר הכבוד בזמרה ואח"כ מזמורי תהילים מתון ואלו הם וכו', ואח"כ לעשות סעודה ללומדי תורה למי שאפשר, ולתת צדקה כברכת ה', כפי השגת ידו, ה' ירפא שבר עמו".

ידוע גם מ"ש בעל תוספות יו"ט, שצוה לכל יוצאי חלציו לעשות סעודה ביום הנצלו מן המלשינות שבקהלת פראג, כמו שמפורסמים הדברים בספרו מגילת איכה, שצוה לזרעו לקרוא ברבים, כדי לספר נפלאות הצלתו ממלשינות, בעקבות מחלוקת מפורסמת בקהלת פראג, ולעשות סעודת הצלה, וביחוד מפורסם בדורנו מנהגם של חסידי חב"ד, מיסודו של אדמו"ר הזקן בעל התניא זיע"א, לעשות יום שמחה ומשתה בפומבי גדול, בכל קצוי תבל לחסידי חב"ד וכל הנלוים עליהם, ביום י"ט כסלו, וקראו להן זה "חג הגאולה" ועיקר החג בהתועדויות יחדיו של כל אנ"ש, בשיר ובזמרה ובסעודת הודייה ואמירת דברי חסידות דא"ח ברבים, לקיים מה שנאמר: ליהודים היתה אורה ושמחה, ואין אורה אלא תורה ואין שמחה אלא תורה.

נמצינו למדים: בדורנו — הדור אשר ראה עני בשבט עברתו בימי השואה הנוראה, קדור בו עלה הכורת על רוב בנין של עמנו ר"ל. הדור בו זכינו לנס גדול ועצום בחודש אייר התש"ח, כשקמו עלינו שבע מדינות ערב לכולתנו ולהעבירנו מן העולם ר"ל. ונעשה לנו נס ונצחננו

במלחמות מעטים נגד רבים וגברו ידי ישראל. – קמו ראשי-הציבור ושליטי המדינה – מדינת ישראל, וקבעו יום שמחה לדורות ביום ה' באייר. הוא היום בו הוכרזה עצמאות מדינת ישראל ובו ביום פרצו לגבולותינו צבאות מדינת ערב במחץ רב, והחלה מלחמת השחרור שנסתיימה בנצחונות גדולים.

מני אז ועד היום לא רק עצם הקמתה, אלא גם דבר קיומה הפלאי של מדינת ישראל, ממש בבחינת "כבשה אחת בין שבעים זאבים" – אומות העולם שרובן ככולן עוינות לנו ומבקשות להכריתנו – הרי הוא נס נמשך, ונס בתוך נס. ראוי וראוי הנס הזה, לקבוע עליו יום שמחה לדורות – לכלל ישראל - ע"פ ההלכה. ידועים דברי הרמב"ם בפ"י המשניות למסי הוריות, פרק ראשון משנה א שפסק בדבר: **הכח המיוחד של ציבור**, של רוב הקהל שבא"י, לקנות לעצמם הדין של כלל ישראל, וכוחם יפה מכוח רבבות יהודים יחידים שבחז"ל וזה לשונו הקדוש: "הנה בית דין וכו', מעשה תלוי בקהל והוראה בבי"ד וכו', אבל רבנן סברי: יחיד שעשה בהוראת בי"ד חייב, עד שיהיו רוב יושבי ארץ ישראל עושין על פיהם. ואותה שעה יהיו העושים פטורין ובי"ד חייבין קרבן וכו', ויושבי ארץ ישראל אלו הם כמו שכתוב: **" וכל ישראל עמו מלבוא חמת עד נחל מצרים"**. ר"ל שאותם שהם במקום הזה – הם כל ישראל. ואין משגיחין לאשר הם בחז"ל". על פי האמור: נס העצמאות ומלחמת השחרור הוא נס שארע לכלל ישראל. והיו בו שני היסודות, שעליהם קבעו חכמים הלכה לדורות, בענין אמירת הלל והודאה – "ממוות לחיים" ממש פשוטו כמשמעו. כפי שאוכל להעיד בעצמי מנוראות המלחמה, שהייתי בתוכה, בירושלים העתיקה שבין החומות באותו הזמן – וברור גם שיצאנו מ"עבדות לחרות", מעבדות לבריטים ונציביהם ומסכנת ההשתעבדות הנוראה למלכויות ערב ונוראותיהם – בחסדי ה' על עמו ונחלתו.

הרי, שאע"פ שאנו רחוקים מאד מלהיות מרוצים מן המצב של העם והמדינה ורשויותיה, בענין שמירת כל קדשי ישראל ועל כך לבנו כואב ודואב – אין אנו רשאים ח"ו להכחיש במדותיו של הקב"ה, שעשה עמנו נס של שמחה זו והנה "בהני כבשי דרחמנא למה לך" – שזיכה בני הדור הזה ובהם שאינם ראויים במצווה גדולה זו, להציל עשוקים מידי עושקם ולהחזיר גאוותם של ישראל, שניתנה להם ונתבטלה מהם, וחזרה לגדלותה בימינו – וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. מכאן שראוי לעשות כתקנת רבותינו שבא"י: לעשות אותו יום העצמאות, יום משתה ושמחה למצוות ישראל ולכלל ישראל. יהי רצון שמי שעשה ניסים לנו ולאבותינו – הוא יגאל אותנו גאולה שלמה בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, חברים כל ישראל ונאמר אמן.